ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№10(5)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 98 sahifa,
26-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA SODERJANIE CONTENTS

MUNDARIJA

Informatika darslarida algoritmik topshiriqlar orqali 5–6-sinf o‘quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirish metodikasi 10
Muyassar Xodjiyeva Maxmudjanovna

Maktabgacha ta’limda matematikani o‘qitishda o‘yin texnologiyalaridan foydalanish 17
Samatova Xuvvaydo Rasulovna

Asliyat va fransuzcha tarjimalardagi toponimlarning struktur-grammatik modellari 22
Valijon Mamadjonov Alixanovich

“Tarbiya” darslarida raqamli hikoyalar orqali o‘quvchilarda halollik, mas’uliyat va mehr-oqibat fazilatlarini shakllantirish 26
Abdullayeva Surayyo Babojonovna

Kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuvning imkoniyatlari 32
Komiljonova Mohinur Alllabergan qizi

Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarida kasbiy kompetentlikni takomillashtirishda modellashtirishning o‘rni 37
Mamadaliyeva Marhabo Xolmamatovna

Raqamli keyslar asosida bo‘lajak pedagoglarning ijtimoiy-pedagogik profilaktik faoliyatga tayyorgarligini takomillashtirish 43
Raximov Sardorbek Kabulovich

Teskari sinf modeli asosida amaliy mashg‘ulotlarga tayyorgarlikni tashkil etish metodikasini takomillashtirish 48
Tursunbayeva Sevinch Normurod qizi, Saidov O‘tkirjon Mallayevich

Sinfni boshqarishdagi muammolar va ularning amaliy yechimlari 53
Xidirov Baxrom Dobilovich

Loyiha texnologiyasining lingvodidaktik asoslari 60
Muhammadaziz Omonov

O‘smirlarda egoizm psixodiagnostikasi 65
Karayeva Yulduz Xushbakovna

Oliy pedagogik ta’limda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishning integrativ yondashuvga asoslangan metodikasi 69
Jo‘rayev Shuxratbek Maxamadaliyevich

Inklyuziv ta’lim sharoitida logopedik yordamni tashkil etishning tashkiliy-pedagogik mexanizmlari 73
Azimova Dilnoza Sherzodovna

Talabalarda ijtimoiy faollik ko‘nikmalarini shakllantirishning psixologik omillari 76
Baxriyeva Nargiza Axmadovna

Bolalar adabiyoti vositasida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining axloqiy tanlov kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi 81
Duschanova Nilufar Sabirbayevna, Nurmetova Nazokat Baxtiyorovna

Nogiron farzandli onalarda psixologik farovonlikning himoya resurslari: nazariy-metodologik tahlil 86
Kasimova Xulkar Atabayevna

Intellektual rivojlanishida buzilishlari bo‘lgan o‘quvchilar bilan korreksion-logopedik ishda vizual tayanchlar va muqobil kommunikatsiyani qo‘llash modeli 90
Raximova Dildora Saidbasitovna

Дети с комплексными нарушениями развития 93
Д. Т. Гапурова

RAQAMLI KEYSLAR ASOSIDA BO‘LAJAK PEDAGOGLARNING IJTIMOIY-PEDAGOGIK PROFILAKTIK FAOLIYATGA TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

Raximov Sardorbek Kabulovich
Urganch davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekiston oliy pedagogik ta’limi sharoitida raqamli keyslar asosida bo‘lajak pedagoglarning ijtimoiy-pedagogik profilaktik faoliyatga tayyorgarligini takomillashtirish masalasi tahlil qilinadi. Raqamli keys talabalarga ijtimoiy-pedagogik vaziyatni xavfsiz, boshqariladigan va interaktiv muhitda tahlil qilish, xavf hamda himoya omillarini aniqlash, profilaktik chora-tadbirlarni rejalashtirish va qarorlarini asoslash imkonini beruvchi didaktik vosita sifatida izohlanadi. Maqolada keyslarni loyihalash tamoyillari, mashg‘ulotlarni tashkil etish bosqichlari, baholash mezonlari va O‘zbekiston ta’lim muassasalarida joriy etish shartlari yoritiladi. Taklif etilgan yondashuv nazariy-metodik xarakterga ega; maqolada o‘tkazilgan tajriba-sinovga oid tasdiqlanmagan raqamlar yoki natijalar keltirilmaydi.

Kalit so‘zlar: raqamli keys, bo‘lajak pedagog, ijtimoiy-pedagogik profilaktika, kasbiy tayyorgarlik, muammoli vaziyat, pedagogik qaror, raqamli ta’lim, refleksiya.

Abstract: This article examines how digital case studies can improve future teachers’ readiness for social-pedagogical preventive practice in Uzbekistan’s higher pedagogical education. A digital case is considered a didactic tool that enables students to analyse a social-pedagogical situation in a safe, structured, and interactive environment, identify risk and protective factors, plan preventive measures, and justify decisions. The article outlines principles for designing cases, stages of learning activities, assessment criteria, and conditions for implementation in Uzbek educational institutions. The proposed approach is theoretical and methodological; no unverified experimental statistics or findings are reported.

Key words: digital case study, future teachers, social-pedagogical prevention, professional readiness, problem situation, pedagogical decision, digital learning, reflection.

Аннотация: В статье анализируется возможность совершенствования готовности будущих педагогов к социально-педагогической профилактической деятельности посредством цифровых кейсов в условиях высшего педагогического образования Узбекистана. Цифровой кейс рассматривается как дидактическое средство, позволяющее студентам в безопасной, структурированной и интерактивной среде анализировать социально-педагогическую ситуацию, выявлять факторы риска и защиты, планировать профилактические меры и обосновывать решения. Раскрываются принципы разработки кейсов, этапы организации занятий, критерии оценивания и условия внедрения в образовательных организациях Узбекистана. Статья имеет теоретико-методический характер; неподтверждённые экспериментальные данные не приводятся.

Ключевые слова: цифровой кейс, будущий педагог, социально-педагогическая профилактика, профессиональная готовность, проблемная ситуация, педагогическое решение, цифровое обучение, рефлексия.

KIRISH

Zamonaviy ta’lim muhitida pedagogning vazifasi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi. U o‘quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, xavfsizligi, o‘zaro hurmatga asoslangan munosabatlari va muammoli vaziyatlarning oldini olish jarayonida ham muhim o‘rin tutadi. Shu sababli pedagogika ta’lim yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalarni ijtimoiy-pedagogik profilaktik faoliyatga tayyorlash kasbiy tayyorgarlikning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

O‘zbekiston sharoitida ta’limni raqamlashtirishga qaratilgan davlat siyosati oliy ta’limda elektron resurslar, masofaviy hamkorlik va interaktiv o‘qitish vositalaridan maqsadli foydalanish uchun imkoniyat yaratmoqda. “Raqamli O‘zbekiston - 2030” strategiyasi raqamli texnologiyalarni ijtimoiy sohalarda rivojlantirishning muhim yo‘nalishlarini belgilaydi [1]. Shu bilan birga, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun ta’lim jarayonini tashkil etishning huquqiy asoslarini belgilab beradi [2]. Ushbu hujjatlar doirasida raqamli vositalardan foydalanish ta’lim sifati, pedagogik maqsad va shaxs huquqlariga rioya etish bilan uyg‘un bo‘lishi zarur.

Raqamli keyslar talabaga real hayotda uchrashi mumkin bo‘lgan murakkab vaziyatlarni bevosita xavf tug‘dirmaydigan o‘quv sharoitida tahlil qilish imkonini beradi. Ular orqali talaba muammoni aniqlash, mavjud ma’lumotni saralash, turli yechimlarni taqqoslash, etik oqibatlarni baholash va profilaktik reja ishlab chiqishni mashq qiladi. Mazkur maqolaning dolzarbligi ana shu imkoniyatlarni bo‘lajak pedagoglarning ijtimoiy-pedagogik profilaktik faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish bilan bog‘lashdan iborat.

Maqolaning maqsadi - raqamli keyslar asosida bo‘lajak pedagoglarning ijtimoiy-pedagogik profilaktik faoliyatga tayyorgarligini takomillashtirishning nazariy asoslarini yoritish va O‘zbekiston oliy pedagogik ta’limi uchun amaliy-metodik tavsiyalar ishlab chiqish [3].

Maqola doirasida raqamli keysning didaktik imkoniyatlarini aniqlash, keyslarni ishlab chiqish mezonlarini belgilash, o‘quv mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlarini tavsiflash, tayyorgarlikni baholash mezonlarini taklif qilish hamda raqamli xavfsizlik va maxfiylik talablarini asoslash vazifalari belgilandi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bo‘lajak pedagoglarning ijtimoiy-pedagogik profilaktik faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishda raqamli ta’lim texnologiyalaridan foydalanish masalalari zamonaviy ilmiy-metodik manbalarda muhim yo‘nalishlardan biri sifatida qaraladi. Xususan, UNESCOning “Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education: A Tool on Whose Terms?” nomli hisobotida raqamli texnologiyalardan ta’lim maqsadlariga muvofiq foydalanish, ularning pedagogik imkoniyatlari va joriy etish shartlariga alohida e’tibor qaratilgan [5]. Mazkur yondashuv raqamli keyslarni loyihalashda texnologik vositalar bilan bir qatorda ta’lim mazmuni va kutilayotgan natijalarni hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

UNICEFning “The State of the World’s Children 2017: Children in a Digital World” nomli hisobotida bolalarning raqamli muhitdagi imkoniyatlari, xavfsizligi va himoyasi bilan bog‘liq masalalar yoritilgan [6]. Ushbu ilmiy-amaliy qarashlar bo‘lajak pedagoglarni kiberbulling, ijtimoiy moslashuv va raqamli muloqot madaniyatiga oid profilaktik vaziyatlarni tahlil qilishga tayyorlashda muhim metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Yevropa Komissiyasi tomonidan ishlab chiqilgan DigComp 2.2 raqamli kompetensiyalar doirasida axborot bilan ishlash, raqamli muloqot, xavfsizlik va muammolarni hal etish kabi kompetensiyalar tizimlashtirilgan [7]. Mazkur yondashuv raqamli keyslar asosida bo‘lajak pedagoglarning vaziyatni tahlil qilish, asoslangan qaror qabul qilish, hamkorlikni tashkil etish va refleksiv baholash ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun metodik yo‘nalishlarni belgilashga yordam beradi.

Ko‘rib chiqilgan manbalar raqamli ta’lim, bolalar xavfsizligi va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishning umumiy asoslarini yoritadi. Ushbu yondashuvlarni ijtimoiy-pedagogik profilaktik faoliyatga tayyorgarlik bilan uyg‘unlashtirish raqamli keyslarni loyihalash tamoyillari, mashg‘ulot bosqichlari va baholash mezonlarini ishlab chiqish uchun nazariy-metodik asos yaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada ilmiy-metodik adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, pedagogik modellashtirish, tizimlashtirish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Maqola nazariy-metodik yo‘nalishda bo‘lib, taklif etilayotgan model amaliyotda tekshirilishi lozim bo‘lgan metodik yechim sifatida bayon etiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Raqamli keysning mazmuni va pedagogik imkoniyatlari

Keys metodi muayyan vaziyatni tahlil qilish va asoslangan qaror ishlab chiqishga yo‘naltirilgan ta’lim usulidir. Raqamli keys ushbu metodning elektron matn, video, infografika, interaktiv savollar, muhokama maydoni yoki simulyatsiya bilan boyitilgan shakli sifatida qaralishi mumkin. Raqamli shakl keysni tarqatish, guruhiy ishni tashkil etish, javoblarni qayd etish va qayta aloqa berishni qulaylashtiradi. Biroq keysning samarasi texnologiyaning murakkabligidan ko‘ra, vaziyatning pedagogik jihatdan asoslanganligi va talabaning faol fikrlashiga bog‘liq.

Ijtimoiy-pedagogik profilaktikaga oid keyslar maktab yoki oliy ta’lim guruhidagi nizolar, tengdoshlar tomonidan chetlatish, kiberbulling, darsga muntazam qatnashmaslik, jamoaga moslashishdagi qiyinchilik, zararli axborot ta’siri yoki oila va ta’lim muassasasi o‘rtasidagi aloqa uzilishi kabi mavzularni qamrab olishi mumkin. Bunday keyslar muammoni shaxsning “salbiy xususiyati” sifatida talqin qilishdan qochib, vaziyat, muhit, himoya omillari va yordam resurslariga e’tibor qaratishi lozim [6].

Raqamli keyslarni ishlab chiqish tamoyillari

1. **Hayotiylik va moslik:** vaziyatlar O‘zbekiston ta’lim muassasalarida uchrashi mumkin bo‘lgan pedagogik holatlarga moslashtiriladi, lekin real shaxslarni aniqlash imkonini beradigan ma’lumotlar ishlatilmaydi.
2. **Muammolilik:** keys bir nechta ehtimoliy yechimni ko‘rib chiqishni talab qilishi, talabaning fikrlashi va dalillashini faollashtirishi kerak.
3. **Etik xavfsizlik:** kamsituvchi, tamg‘alovchi yoki jabrlanuvchini ayblovchi ifodalardan foydalanilmaydi; shaxsiy ma’lumotlar va nozik tafsilotlar kiritilmaydi.
4. **Ko‘p nuqtayi nazarlilik:** vaziyat o‘quvchi, pedagog, ota-ona, sinf jamoasi va ta’lim muassasasi mas’ullari nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi.
5. **Natijaga yo‘naltirilganlik:** topshiriq yakunida talaba aniq profilaktik harakatlar rejasi, hamkorlik yo‘li va natijani kuzatish mezonlarini ishlab chiqadi.
6. **Foydalanish qulayligi:** keys matni va materiallari mobil qurilmalarda ochiladigan, internet sifati past sharoitda ham foydalanish mumkin bo‘lgan muqobil shaklda taqdim etilishi maqsadga muvofiq.

Raqamli keys asosidagi mashg‘ulotni tashkil etish metodikasi

Raqamli keysga asoslangan mashg‘ulotni quyidagi ketma-ketlikda tashkil etish tavsiya etiladi:

1. **Tayyorlov bosqichi.** O‘qituvchi mashg‘ulot maqsadi, keys mazmuni, baholash rubrikasi va muhokama qoidalarini belgilaydi. Talabalarga maxfiylik va hurmatli muloqot talablari tushuntiriladi.
2. **Vaziyat bilan tanishish.** Talabalar keys matni, qisqa video, xabarlar ketma-ketligi yoki boshqa raqamli materialni o‘rganib, vaziyatdagi asosiy muammoni ifodalaydi.
3. **Tahlil bosqichi.** Guruhlar mavjud faktlarni taxminlardan ajratadi, xavf va himoya omillarini aniqlaydi, qo‘shimcha qanday ma’lumot zarurligini belgilaydi.
4. **Yechim ishlab chiqish.** Talabalar profilaktik choralarni qisqa va uzoq muddatli vazifalarga ajratadi, mas’ul ishtirokchilarni va hamkorlik tartibini ko‘rsatadi.
5. **Qarorni asoslash.** Guruhlar o‘z rejasini taqdim etadi va uning etikligi, amalga oshirish imkoniyati hamda kutiladigan oqibatlarini izohlaydi.
6. **Refleksiya va baholash.** Talabalar o‘z qarorlarining kuchli jihatlari va takomillashtirilishi zarur tomonlarini yozma ravishda tahlil qiladi; o‘qituvchi mezonlar asosida qayta aloqa beradi.

Mazkur bosqichlarda LMS, videokonferensiya, elektron hujjatlar, interaktiv so‘rovlar yoki oddiy taqdimot vositalaridan foydalanish mumkin. Muayyan platforma majburiy bo‘lmasligi kerak: metodika internet yoki qurilma imkoniyati cheklangan talabalarga ham teng qatnashish imkonini beradigan muqobil variantni nazarda tutishi lozim [5].

Namunaviy raqamli keys: guruhdagi kiberbulling holati

Vaziyat: pedagogika ta’lim yo‘nalishidagi talabalar amaliyot o‘tayotgan ta’lim muassasasida o‘quvchilar uchun yaratilgan onlayn guruhda bir o‘quvchining surati ruxsatsiz joylashtirilgan va unga nisbatan masxara qiluvchi izohlar yozilgan. Boshqa o‘quvchilar ushbu xabarni tarqatgan. Vaziyatdan keyin o‘quvchi tengdoshlari bilan kamroq muloqot qila boshlagan.

Talabalar uchun topshiriqlar:

1) vaziyatning asosiy muammosi va ehtimoliy xavf omillarini aniqlash;
2) jabrlangan o‘quvchining xavfsizligi va qadr-qimmatini himoya qilishga qaratilgan dastlabki choralarni taklif etish;
3) pedagog, ota-ona va ta’lim muassasasi mas’ullari o‘rtasidagi hamkorlik tartibini ishlab chiqish;
4) sinf yoki guruh uchun raqamli muloqot madaniyatiga oid profilaktik mashg‘ulot rejasini tuzish;
5) holat takrorlanmasligini kuzatish uchun etik va amaliy ko‘rsatkichlarni belgilash.

Kutiladigan yechimda jabrlangan shaxsni ayblamaslik, xabarlarni yana ommalashtirmaslik, vaziyatni omma oldida muhokama qilmaslik, tegishli mas’ullarga belgilangan tartibda xabar berish va zarur hollarda psixologik yordamga yo‘naltirish nazarda tutiladi. Talabalar mustaqil ravishda tashxis qo‘yishi yoki o‘z vakolatidan tashqarida surishtiruv olib borishi talab qilinmaydi.

Bo‘lajak pedagoglarning tayyorgarligini baholash mezonlari

Raqamli keyslar asosida tayyorgarlikni baholashda jarayonning faqat texnik tomonini emas, balki pedagogik qaror sifatini ham hisobga olish kerak. Quyidagi mezonlar taklif etiladi:

1. **Muammoni anglash:** vaziyatning mohiyatini aniq ifodalash, muammoning alomatlari va ehtimoliy sabablarini farqlash.
2. **Tahliliy fikrlash:** fakt, taxmin va yetishmayotgan ma’lumotni ajratish; xavf va himoya omillarini ko‘rsatish.
3. **Profilaktik rejalashtirish:** aniq, bosqichli, bajarilishi mumkin bo‘lgan chora-tadbirlar va mas’ullarni belgilash.
4. **Hamkorlik va kommunikatsiya:** o‘quvchi, ota-ona, pedagog va tegishli mutaxassislar bilan hurmatli va maqsadli muloqot yo‘lini taklif etish.
5. **Etik va huquqiy mas’uliyat:** maxfiylik, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va muassasa tartiblariga rioya etish.
6. **Refleksiya:** qarorni dalillar bilan asoslash, muqobil variantlarni ko‘rib chiqish va qayta aloqa asosida yechimni yaxshilash.

Baholash uchun uch darajali rubrika - boshlang‘ich, rivojlanayotgan va yetarli darajalar - ishlab chiqilishi mumkin. Darajalarning aniq tavsiflari, ball chegaralari va baholovchilar o‘rtasidagi muvofiqlik amaliy sinov orqali aniqlashtirilishi lozim.

O‘zbekiston sharoitida joriy etish imkoniyatlari va cheklovlar

O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarida raqamli keyslarni pedagogika, pedagogik mahorat, tarbiyaviy ishlar metodikasi, psixologiya va inklyuziv ta’limga oid fanlar bilan integratsiyalash mumkin. Keyslar hududiy va madaniy kontekstga mos bo‘lishi, oila va mahalla bilan hamkorlikning o‘rnini hisobga olishi, lekin ijtimoiy muammolarni stereotiplar asosida izohlashdan qochishi zarur. O‘zbek tilidagi materiallar bilan birga ta’lim tili va talabalarning ehtiyojidan kelib chiqib, boshqa tillardagi variantlar ham tayyorlanishi mumkin.

Texnik tengsizlikni kamaytirish uchun keyslarni yuklab olinadigan hujjat, PDF yoki slayd shaklida ham berish, onlayn va oflayn bajarish variantlarini taklif etish maqsadga muvofiq. Talabalardan real o‘quvchilar yoki oilalar haqidagi shaxsiy ma’lumotlarni ochiq platformaga joylashtirish so‘ralmasligi kerak. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni va “Kiberxavfsizlik to‘g‘risida”gi Qonuni raqamli muhitda ma’lumotlar bilan ehtiyotkor ishlash zaruratini kuchaytiradi [3; 4]. Yana bir muhim cheklov – raqamli keyslar murakkab ijtimoiy vaziyatlarning barcha jihatlarini to‘liq aks ettira olmasligidir. Shuning uchun keys asosidagi mashg‘ulotlar pedagogik amaliyot, rahbarlik ostidagi kuzatish, mutaxassislar bilan muhokama va refleksiv topshiriqlar bilan uyg‘unlashtirilishi kerak.

Raqamli keyslar bo‘lajak pedagogni tayyor javobni takrorlashga emas, balki noaniq va ko‘p omilli vaziyatda mas’uliyatli qaror qabul qilishga yo‘naltiradi. Ular talabaga xatoni xavfsiz o‘quv muhitida tahlil qilish, turli yechimlarning oqibatlarini taqqoslash va qarorini asoslash imkonini beradi. Biroq raqamli keysdan foydalanishning o‘zi kompetensiya rivojlanganini kafolatlamaydi. Natija keys mazmuni, o‘qituvchining fasilitatsiyasi, baholash mezonlarining aniqligi va talabaning refleksiyasiga bog‘liq.

Shu bois raqamli keyslar mustaqil texnologik yechim sifatida emas, balki muammoli ta’lim, guruhiy muhokama, rolli o‘yin, pedagogik amaliyot va elektron portfolio bilan birlashtirilgan metodik tizim sifatida qaralishi maqsadga muvofiq. Keyingi bosqichda ushbu yondashuvni tajriba-sinov orqali tekshirish, baholash vositalarining ishonchliligini o‘rganish va turli ta’lim muassasalaridagi natijalarni qiyoslash mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Raqamli keyslar bo‘lajak pedagoglarning ijtimoiy-pedagogik profilaktik faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish uchun amaliy jihatdan istiqbolli didaktik vositadir. Ular muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, xavf va himoya omillarini ajratish, profilaktik chora-tadbirlarni rejalashtirish, hamkorlikni tashkil etish va pedagogik qarorlarni etik jihatdan asoslash ko‘nikmalarini mashq qilish imkonini beradi.

Tahlil asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

1. Raqamli keyslar ta’lim mazmuni, interaktiv faoliyat va refleksiyani yagona jarayonga birlashtirganda pedagogik jihatdan ahamiyatli bo‘ladi.
2. Keyslarni ishlab chiqishda hayotiylik, muammolilik, etik xavfsizlik, ko‘p nuqtayi nazarlilik va foydalanish qulayligi tamoyillariga amal qilish zarur.

3. Mashg‘ulotlarni tayyorlov, vaziyatni anglash, tahlil, yechim ishlab chiqish, qarorni asoslash hamda refleksiya-baholash bosqichlari asosida tashkil etish tavsiya etiladi.
4. Tayyorgarlikni baholash muammoni anglash, tahliliy fikrlash, profilaktik rejalashtirish, hamkorlik, etik mas’uliyat va refleksiya mezonlarini qamrab olishi kerak.
5. O‘zbekiston sharoitida joriy etish texnik imkoniyatlar, ta’lim tillari, hududiy xususiyatlar, maxfiylik va shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish talablarini hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim.
6. Kelgusida tavsiya etilgan metodikani pedagogika ta’lim yo‘nalishi talabalarida tajriba-sinovdan o‘tkazish, boshlang‘ich va yakuniy diagnostika natijalarini taqqoslash hamda amaliyotga tatbiq etish samaradorligini real ma’lumotlar asosida baholash maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni. “Raqamli O‘zbekiston -2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. https://lex.uz/docs/-5030957
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-637, 2020-yil 23-sentabr. https://lex.uz/docs/-5013007
3. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-547, 2019-yil 2-iyul. https://lex.uz/docs/-4396419
4. O‘zbekiston Respublikasining “Kiberxavfsizlik to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-764, 2022-yil 15-aprel. https://lex.uz/docs/-5960604
5. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education: A Tool on Whose Terms? Paris: UNESCO, 2023. https://www.unesco.org/gem-report/en/technology
6. UNICEF. The State of the World’s Children 2017: Children in a Digital World. New York: UNICEF, 2017. https://www.unicef.org/reports/state-worlds-children-2017
7. European Commission. DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.